

प्रवेश सं०

४२८०३

विषयः

वेदः

क्रम सं०

नाम

ऋक् प्रातिशाख्यम्

अन्वकार

X

पत्र सं०

१-४०

श्लोक सं०

अक्षर सं० (पंक्तौ)

३१.

पंक्ति सं० (पृष्ठे)

८

आकारः

१०.३" x ३.५"

लिपिः

दे. ना.

आधारः

का.

वि० विवरणम्

002144

पी० एस० यू० पी०—१९ एम० पी० ई०—१९४१—५०.०००

३/१०/४१

आ. २८०९.

कथि कासागेका विविमुक्तकेका नाहिं तो पावका पुन जे नम ॥५२॥
 पुन जे नम नाहिं वासु देव दासां रे ऐ वे द व्यासा ये वचन ॥५३॥
 वचन वचनी सीवना मासुने जपाने जपाने मुक्ति का गी ॥५४॥
 मुक्ति का गी विवका सिधे सिनका तो रिता पे जाका सर्वलोकां ॥५५॥
 लोकां उपदेशिता रकहे प्रह्लाद जौ निरांसा मां हो नि को क ॥५६॥
 लोकां आत्मां जा के संकर प्रसादे ह्यगो निमाने दे विवसेना ॥५७॥
 अथ शो नि को य प्रोक्तो शास्त्र्य भार्गवः
 नि को हो संकर भय देवा न स्रष्टुं ब्रह्म तत्त्व न यत्तु ॥५८॥

॥५२॥
 ॥५३॥
 ॥५४॥
 ॥५५॥
 ॥५६॥
 ॥५७॥
 ॥५८॥

प्रा. शा.

॥१॥

३१२

॥१॥
रा. म.

श्रीगणेशाय नमः। परावरब्रह्मण्यसिदाकुर्वेदात्मानवदं ब्रह्मसुनीशः। तपक
 नर्नपरमं त्वादिदेवंप्रणम्य वारुणमादशौ न कः। अकारकोराविउएए३
 औपदाद्यंतयोर्नटकारः स्वरेषु। आकारादीदीर्घरूपाद्धितीयाः। नृस्वेषु यंतम्य
 पितानि संति। कस्वौ गघौ डुबुडौ जघौ ञटौ ङडौ णतथौ दधौ नापक्रौ बभौ न
 यरल्लावाहशषसः अः कः पशति वर्णराशिः कमश्च॥ ॥ अष्टौ समानाः क
 राण्यादितस्ततश्चत्वारि संध्यहराण्युत्तराणि। एते स्वरा ईपरो दीर्घवत्सुतो नु
 स्वराः व्यंजनं वा स्वरो वा॥ १॥ सर्वः शेषो व्यंजनान्येव तेषामाद्याः स्पर्शाः पंचते पंच
 वर्गाः। वतस्वोर्तं स्थास्तत उत्तरेऽष्टाः कष्माणां व्याः सप्ततमघोषाः॥ २॥ वर्गे वर्गे दिप्रथमावद्योयो युग्माः
 स्पर्शक्रिया र्त्तमर्धे निदीर्घतीतसा॥ ३॥

सोष्माणवनुनासिकोत्पत्तिः। तस्मादन्यमवसाने तृतीयंगार्थस्पर्शप्रथमं शाकटाद्य
 नः॥ ३॥ अजाकस्वाः सप्तमांताः स्वराणामन्येदीर्घा उच्येत्वरुणानि। यस्मिन् दीर्घो
 णितथेतरं संयोगानुस्वारपराणियानि॥ ४॥ अनुस्वारो व्यंजनं वा कुरांगं स्वरं
 तरे व्यंजनान्युत्तरस्य। पूर्वस्यानुस्वारविसर्जनीयौ संयोगादिर्वाचपरक्रमेदे॥ ५॥
 मात्राकस्वस्वावदवयवोत्तरं दीर्घस्त्रिस्तुत उच्यते स्वरः। अधास्विदासी ३ दुप
 रिस्विदासी ३ द्येत्सुति ३ रिवाविंदती ३ त्रिः॥ ६॥ स्वररुक्लिः एव जाग कुरांगं द्वाधीयसी
 सार्धमात्रेतरवा अर्धानान्यारक्तसंज्ञोऽनुनासिकः संयोगस्तु व्यंजनसन्निपातः॥ ७॥
 कंयोऽकारः प्रथमपंचमौ वद्वज्रकष्माणां केविदेताउरस्यो। शकारकारावयवद्वज्रकष्माजिका म्लीयाः प्रथमश्च

दीनस्मान्तकारवर्गस्थः च दलमाती दीनः २-

ग-शा-

गेनकीयम्

॥ २॥

श्री

वर्गः ॥ ८ ॥ तालव्यावेकारवकारवर्गविकारैकोरौयकारः शकारः। मर्थन्यौषकार
टकारवगौदितमूलीयस्तकारवर्गः ॥ ९ ॥ सकाररेफलकाराश्चरेफंवस्यमेकेशेष
ॐ श्योपवाद्य। नासिक्यानासिक्यायमानुस्वारानिति स्थानान्यत्रयमोपदेशः ॥ १० ॥ २॥
जिह्वामूलंतालुवाचार्यआहस्थानं डकारस्य तु वेदमित्रः। ह्योश्चास्यस्वरयोर्मध्यमे
त्यसंपद्यते सटकारिळकारः ॥ ११ ॥ ककारतामेतिसएव वास्यठकारः सन् नृणां संप
युक्तः। इळासाळावाचनिर्देशनानि वीङ्गइत्येतदवग्रहेण ॥ १२ ॥ न्यायैर्मिथानपवादा
न्यतीयाः सर्वशास्त्रार्थप्रतिकंठमुक्तं। स्थानप्रश्लेषोपदेशोस्वराणां कस्वादेशकस्वदी
घोसिवर्णौ ॥ १३ ॥ असावसुमिति तत्कवयुक्तं यथांतरपादवज्रैव प्रेषान्। प्राक्कानाघादितिकरणाय तां सधुक्तातीने
नयेसंक्षितानां ॥ १४ ॥

उदाहरणानि ३-

अतोऽप्रगृह्यत्वा नोऽपि क इत्यस्यैवमवकाशः

सामवशादिति देवापवादः कुर्वन्ति ये संपदं पाददत्तयोः। अप्रत्यानये पदवच्चपद्यान्
तेन तोषाचरितक्रमस्वरान् ॥ १५ ॥ ३॥ अष्टावाद्यानवसाने प्रगृह्यानाचार्या आकुरु
नासिकान्स्वरान्। तत्रिमात्रेशकलादर्शयत्याचार्यशास्त्रापरिलोपहेतवः ॥ १६ ॥ रो
कारादयो दर्शनामिनः स्वरः पूर्वो न तानतिषु न म्यसु त्रं। सलोपधोरिफितएकव
र्णवद्विसर्जनीयस्वरघोषवत्परः ॥ १७ ॥ ॐ कारआमंत्रितजः प्रगृह्यः पदं चान्योष
र्वपदांतगश्चाषष्ठादयश्चद्विवर्तमाजस्त्रयादीघः। सासमिकौ च पूर्वौ तिष्ठे
अस्मैयुष्मेते अस्मीच प्रगृह्या उपोत्तमं ना तु द्यतं न पद्यी। उकारश्चतितिकरणेन यु
क्तीरक्तोऽक्तोऽघितः शाकलेन ॥ १८ ॥ ऊष्मारफीपंरमोनामिपूर्वोमहोपोवर्ज

श्री

॥ २॥

राम

इदमपि पदमनारब्धमहं विवेकानि योगिना इत्यनेनैव पररूपसिद्धेः

अध्वेनितं रजो विनीतुने पितृं शुक्रं धादिषु पदेषु वाच्यं तत्रोः इत्यनेनैव गता धादिषु तन्मन्त्रं धनं वा तत्तद्विशेषं दशोऽप्येवमथो द्विवेद्यो विवेकानि योगिना इत्यनेनैव पररूपसिद्धेः

यो प्राशा
दिनीयपटलं

॥६॥

वेदोक्तमर्थं

वितं धनं वंशतर्वसं दशोऽप्येवमथो द्विवेद्यो विवेकानि योगिना इत्यनेनैव पररूपसिद्धेः
 ॥६१॥ वीरासपतनतत्र अकृण्वन्तं तोरवप्रेषयूरोदसीमे। धन्वर्णसः सरयसः सद्यो तप्रधी
 ववी ॥६२॥ तसर्तवानौ ॥६३॥ अध्वेनैवपीवोपवसना नो महो आदिव्या उषसामिवेतयः। स्नात
 वं अं व्यं वसृजा इयध्ये स वंदसानो अय्ये स्वधामिता गो अपशा गो रोजी कप्रवा दोमनी
 पा आत्वा एथिवी उतयोः। मनीषा वसृराया इहा ववृहती इवेति च यथा गृहीते। ॥६४॥ वोजि
 मारै गगा दारै गारै दुर्वीता आचरण रु हंत्या स कुप आरुपित मना युधा स आसता ॥६५॥
 ॥६६॥ अस्त्रासतो निराविध्य दद्यादिवंक आसता ॥६७॥ न्या वण इ कि री दे वा न्या विध्य
 न मायुन रु ॥६८॥ अहि रु न्ना रिण म्पथ आयु द्रो तो उदा वता रिक्त मारै

उदात्तं स्वरितयो र्यणं स्वरितो नुदात्तमा स्वरितो वा नुदात्तपदा द्वौ इत्याभ्यां क्ति
 इमास्ते ननु

य आधुक्त कुरुश्च वणमा दणि ॥६९॥ भुनश्चिषे पं निदितं नरा वाशं संसर्षणं नरा वशं संदेयं ता
 अना नुसर्ष्यं संहिता ॥६९॥ यतो दीर्घस्तो दीर्घा विवक्षयो द्विषंधय स्तुतयतः स्वरः स्वरः। प्राय
 पधाति पं वा नुदात्तयोः शा कल्पस्य स्वरितस्येतरा स्थितिः ॥७०॥ १४॥ इति शौनकीये प्रातिशारख्यो द्विपत्नी
 ॥७१॥ उदात्तश्चानुदात्तश्च स्वरितश्च त्रयः स्वरः। आयामविश्वं आक्षेपे स्वर उच्यंते दाराभ्याः ॥७२॥ इति
 दारसमावेशोक्तयोः स्वरितः स्वरः। तस्योदात्ततरोदात्तादर्थमात्रादमेव वा ॥७३॥ अनुदात्तः परः शेषः
 स उदात्तश्चुतिर्न च उदात्तं वाच्यं तर्कं च स्वरितं वाच्यं परं ॥७४॥ उदात्त एव स्वरितमनुदात्तं पदे हरं अतो
 न्यस्वरितं स्वरं जात्यमावक्षते पदे ॥७४॥ उदात्तानुपरां विद्यात्ताभ्यामुदात्तमकरं अनेकमथ नुदात्तं न च
 स्वरं तथा गता ॥७५॥ १५॥ उदात्तवत्येकी वा उदात्तं सीधमकरं अनुदात्तो ह्ये पुनः स्वरितं स्वरितोपधौ ॥७६॥

लोभनाभुः इत्यस्य सप्रसक्तोः पमनुवा ८ =

उल्लोः कुकुडुक्षरीत्यस्यापमनुवा ८ =

पा. शा.
॥ ८ ॥

कारिः अकारं शकारं चकारं वर्गयोः । तकारो जकार लकार यो खोताल यो धोष डये चकारं

२४ ॥ छकारं तयो रुदयः शकारो नशा कल्यस्यता निवशां गमानि रेकोष्णो रुदययोर्मका

रोनुस्वारं तत्परिपन्नमाहुः ॥ २५ ॥ १२५ ॥ इकारो बोधपरे तरे के ककारं टकारं नकारयोः क

आहुः सकारो दययोस्तकारं नकारं शकारं परे चकारं २६ ॥ तेतः पाता अकृतसंहितानाम्

आंता नोपटलोस्मन्विधानं । चित्कं ननेनोष्णोपः केकुफासमाहृष्टः परिपन्ना प्वाद् २७ ॥

विसर्जनीय आकारं रेफो धोषवत्परः ३० ॥ कोरुस्वस्वसौ संधी नियतप्रश्चितोऽप सवोपध ॥ ८ ॥

स्वस्वरधोषवत्परं रेफो धोषवत्परः संधयः रेफो दयो लुप्यते सधितो पधाः स्वस्या काम २८ ॥

नियताऽभाविमौ २९ ॥ अवोषरेफो बोधोऽप्यर्शुत्तरे तत्संस्थानमनुपपत्तिमवोष्णाम् ३० ॥

नोऽप्यर्शुत्तरे तत्संस्थानमनुपपत्तिमवोष्णाम् ३० ॥

यरोनुवासिकेनुवासिक्वा इत्यनेन प्राप्तवकादिगणदकारविकल्पनं ३१ ॥

॥ १०० ॥

पदिपुत्रुवो अंश इति स्वधितो वरीयेत । अहं एवार्त्तु । एविषयस्यार्दहाता उववर्त्तु । वागो नवर्त्तु । पाओवर्त्तु । यदोपि तु अंशगव । शयं तस्मिन्मनुष्येता एतत्तुपुत्रोत्तरे तत्तु ३२ =

२० ॥ प्रथमोत्तनवर्गस्य स्पर्शोष्णोष्णानते व्यापनरूपसंधिः सविकांतः प्राकृतोपधः ॥ २१ ॥
आत्यधो धोदये लुप्यते परन्ते पिसो न्वरु रसाधिवक्त्रः । अव्यापतिः कखपफे पुटतीरे फं सधुः
प्ररधोषे धविप्रहोऽनौ काइंडः स्वधितो वाहएव न्म्याददेहोऽनिरुषयैः स्वयवः । आवर्त्तमोहो
एवाप्यदोपितो प्रवेता एतन्वर्त्तनीरहोतिचा ३३ ॥ यया दिष्टनामिधर्वः षकारं सकारं मन्योरि
फितः ककारं पकारं च प्रत्ययेतः पङ्क्तु सर्वत्रैवोपाचरितः ससंधिः ॥ ३४ ॥ अतः पादं विप्र
हेकारं सर्वः पति शहेनं छहरे पुंस्त्वोद । करं कृतं कैरक रित्यपि वरेषु पादांतगते परीति
वा ॥ ३५ ॥ असांतो रेफवतः पारशदपरिकृतानि करतीति त्रैषु अपारां तीयेषां पित्यय
षु वा स्त्रीरित्येतत्पति शहउत्तरे ॥ ३६ ॥ आविहृदिज्योतिरित्युत्तरश्चैककारोऽथोपांतपर्य
आविकर्तमहिनुना हविर्षु पुधुमागं मन्योति कर्तुं ३७ ॥

गिरिर्न विष्णुतस्य धुः। अथ तो वी कि त सुधुः। विष्णु विष्णु तस्य धुः।

मा-का-
सर्गपद-१

॥२॥

तिशब्दोऽह्वाया गानमसो देवयुद्धं मोहोतु रिक्तं स्तानि पदप्रवादाँ सर्वः पुरः प्ररिति सर्वपद्या
न्यतानि वापो घनवैतदेवं। अस्या यः सो मोहह तो स्पश्य उरुत्वा तिर्जा त इमो वधो न्यः॥१॥ ब्रह्म
लोद्धातर्त्ततो विदुर्वसुः पशुरेतानि कविशब्द उतरे पथि शब्दे जिन्वथ श्वेतथो मरुः पशुशब्दे वि
श्वतो वी कि तो रजः। कामयोषसर्द्धि शब्देषु रायः पादादिरंतश्च दिवस्य शीति वा दिवस्य थिया अध
मस्य दृष्ट सर्वपादादौ यादिसस्य दीष्टा ॥१॥ २॥ शव सो मरुः स हस इह्वायाः पात्वित्येकं पुत्रशब्दे प
राणा रायस्य सोमहस्करथो मरुस्परं निष्कृया दं निष्कृतिपत्तना के वं धं यथु कणा सः पुत्रः पातु ॥२॥
पथाप्यः। पायुष्टष्टपदं ते पां प्रार्द्ध उदयो दिवः॥३॥ रजस स्या त्वं स्याः कां वा चतुरस्करा स्वा
वृक्षि कनिहस्या उद्योषितवसति कृता ॥३॥ तपोष्य वित्रात्रिष्ण्वी धीषी पायविकिष्यता र

॥२॥
राम

धृष्य ३ क स्ता १० =

मश्वा देवपणसुः मयस्करा यन्त्रो च नो ह्य
मिन्नापशं सुनेन भन्य यः विविक्तिपयसः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

दीर्घादिममानपदिद्वयस्यामनुवाहः २ =

द्यौषितारजसस्यष्टौर्दुष्यजायनस्करः॥१॥ १५॥ वसुक्कुविमनुषितापितुष्यति
प्रेणस्युरामयस्करं नमस्यस्यस्यस्यः॥१॥ १५॥ नकाराकारो पधः पधातोपिस्वरोदयः। तु
प्यतेज्ञां जयसा नां जघनान्देवकृतमान्॥१॥ १५॥ ब्रह्मना ईदृसामोष्टपाणात्रादेवदेवाश्च
देवाँ इति चैताज्जान्यदाः पदवत्यः॥१॥ १५॥ विद्वत्यकिप्रायेषु वपीको अत्राँ राय वृधः। दधन्वाँ यो
जुनुवाँ च स्ववाँ यो नुद्वौ चेति॥१॥ १५॥ इतं यो नो वचोभिर्या न्युवन्त्वं निषीष्टेति। ईकारो कारोप
हितो रेफमेषुस्वरेषु वा ॥१॥ १५॥ इत्स्वरको नृत्तं चिते स्पर्शरेकसंघयः। नास्माउपैतावास्फुराग
छादेवानयां हात्रा ॥१॥ १५॥ हिरण्यवकान्मायावाग्निषाँ स्नानश्चिना विद्वान्पयस्वान्मुत्रानाधेया
यजीयान्पती नुरोश्वा ॥१॥ १५॥ वरति चक्रे चमसोँ श्ववाँ चैव रसि यौ नश्चतुरश्वे किं वा ॥१॥ १५॥ एतैषु स

॥२॥

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

पञ्चमः निष्कर्षः निष्कर्षः पञ्चमः ॥३॥

श्रीः

॥११॥

श्रीमन्महाराज
गुरुदेवगुरुदेव
॥

सुभाष-१२०

119211

राम

मामञ्जुश्याहोत्यभिः शिवश्चन्द्रोक्तः आततः

सा

शिक्षा राजीव-
दत्ता उषा रत्न

जिह्वा पीनानि
निकाशिते—
पाशा-

॥१३॥

रामायनम्

सहस्रानामसहस्रं दसशः। अविशान्ताणि हायक्षिदा ब्रह्मा पवमानं दुर्दृश्या। यस्य काया तन्नेनेने च दुर्दृशः ॥
अथोराहभ्यां हि अनादिवायुणामयोद्वाये ॥ अथ नेनामिदमाक्षरं ॥
धन्यभावः ॥६॥ ३३॥ ॥ इति शो न काये प्रातिशाख्ये पञ्चमं पटलं ॥ ॥ स्वैरानुसारे
पाहतो हिरुच्यते संयोगादिः सक्रमो विक्रमसन्। सोष्मा तु पर्येण स होच्यते स
कृत्स्वेना संयोगादिरपिठकारः ॥६॥ परं रेफात्स्पर्श इव लकारा ह भूणो वा ना
वासितं न रेफः ॥ वोष्मा संयुक्तौ तु पद्यो न तुष्मा स्वरोष्म परो न पर क्रमो पद्यः ॥६२
॥ सहातिहाय पवमानयस्य देतने वैत्यु पाहितः पदादिः ॥ छकारो दीर्घेण च मेति
वर्जं संयुक्तं तु यं ज नं शाकलेन ॥६३॥ पदांती योऽस्वस्वोऽङ्कारो न कारश्चक ॥१३॥
मत उत रेस्वरे अनादेशे पटले स्मिन्निधानं सर्वत्र विद्यादपि वैकृतानां ॥६४॥ अ राम
प्रिनिधानं कृतसंहितानां स्पर्शां तस्थानामपवाद्यरेफं। संधारणं संवरणं श्रुते

१३॥
राम

श्रीमद्भाष्ये कात्यायनम्

तं ४

अस्पर्शोद्वायानामपि वावसाने ॥६५॥ ३३॥ अंतस्थाः स्वस्वे च परेऽपि रक्ता लका
रकृष्णस्वपि शाकलेन। रवकारे चैव मुदये ककारः ख्याते धातो रशतिर्वाप
कारः ॥६६॥ पदांती या यस्वोष्माद्याश्च स्पर्शाः पदादिष्वनुरे मकारात्। अ
संयुक्तं शाकलं न पद्ये स्वित्युतरे वा त्वने का हं संत्याः। सर्वत्रैकैकर ॥
स्थानं देवा शाकलं प्रथमे स्पर्शवर्गे स्पर्शायमानं न तु नासिकात्वा
न्यरेषु स्पर्शेषु न नासिकेषु न स्पर्शस्योष्मप्रकृतेः प्रत्ययार्थे नि संयो
गं स्वरभक्तिर्विहंति। यमानो सिक्यास्वरभक्तिरुतरगाग्यस्योष्मासो
ष्मणो वर्जयेत् ॥७०॥ ३४॥ नादः परोऽभिनिधानाधुवंतत्कालस्थानम
कीयाद्यमापत्तिनाभिनिधानावयवमः प्रकृत्यैव स ह्नुतिर्वायमेनपुर्यासिसमानकालः ॥६९॥

कपकेतः ५३
Indhi National
Centre for the Arts

श्री-शा.

श्रीनकीय

॥ १४ ॥

श्री

श्रीरामायनम

विद्वत्पुनः

श्रुतिवधोशातनासिकोस्थानमनुनासिकाञ्चैदंतस्थायाऽपर्वस्वरूप
 मेव॥११॥ व्यालेः सर्वत्राभिनिधानलोपः परक्रमस्वररेफोपधेन। सवर्ण
 पूर्वस्यसहधुवस्यविपर्ययोधुवशिष्टपैरणा॥१२॥ रेफोत्त्वरोपहिताद्यं
 जनोदयादकारवर्णस्वररुक्तिरुत्तराविच्छेदात्तृशोषपरावृद्धावि
 लोदाघायसीतृष्मपरंतराक्रमे॥१३॥ सर्वत्रैकस्वरभक्तेरभावरेफोप
 धामपरविधमा नो॥ आकां तोष्मपत्ययाभावमेकैववतिरस्वरसक्ततां
 ॥१४॥ ऊष्मोदयप्रथमंस्पर्शमेकैद्वितीयमाकृश्यदंतभाजंन्यातौस्वकाशकाराउपकेतावेव
 रव्यातिसदृशेषुतामसु॥१५॥ ३५॥ ॥ इतिशौनकीयेप्रातिशाख्यषष्ठपरलं इतिशौनकीयेष्यमोऽध्यायः ॥
 ॥ १४ ॥ राम

वृत्तम्यतिरधानमा
निचयानाम

श्रीशौनकीयनमः॥
 श्रीगणेशायनमः॥
 ॥ ॐ ॥ ॥ दीर्घरुस्वाद्यंजनेन्यस्लकाराद्यथादिष्टंसा मवशः ससंधिः सैवलुति
 र्यास्वरेषूपदिष्टाद्योनिमारैगादिषुबोदयादेः १ मास्त्वित्युकारः लवनेसर्व
 नायपदांतभारुस्तुतायाहीत्यतान्येषुपदेष्टेतिविग्रह २ अनाकारोप
 धश्चांतोयैत्युत्तरपदस्ययः ३ उदात्तादेर्बद्धस्यनास्येतिव्यंजनोपधः ४
 निवृत्त्यपिष्टतमयाजिपद्यप्रास्यसंगत्यानुदृश्याभिरुत्या आरभ्यसंमी
 ल्यमर्द्धगमाभिरिष्टिबुग्ययत्रनिषद्यवीतिव ४ नहिजह्यभिबीर्येणकधी
 तिरुणुथेतिव एतान्येकाक्षरेपदे द्वैप्रीकाच्येपराणिच ५ १ दुस्त्वमेदत्वं
 विकृतिहीतिविद्धिपिबान्वतिजहोतयजधासथशिशीतनुरैस्त्विति ६ सु
 प्रस्यपारंनवतिनायानोऽः
 ति १२

करणीः प्रवर्तते अचक्रणं

भरतम्भयः यज्ञः भरताय सुविज्ञः भरताय शुभः भक्तिः अपावय इतरातोममलोः भुगोलाः

पा. शा.

योगनक्षत्रीय
प्रातिगुर्य

१५

हितीदाधो

तुहीत्येतेषु परेषु धीतिरूपतेन पुं वता द्येति वीति। सुचिन्त्य नर्यपरयो रु
कारः पदंतयो रुत्रे योजयति १ मृळय द्या वसु वित्रमं यत्सोमं जातवे
दसं। भरतेत्येतेषु पादौ तां द्येति करणादिषु ८ करणं वचित्करते च
णीमहेभवतं कणो तुभवतः स्वसूयो पुर्विति चित्पुरु कृतो नृक्षतः सह
स्वाणि पुरुभजा धियायते २ वहति त्वं हिते द्येति सुत्रं रं कृम रुद्धन
यमेतेषु वर्धय। चिन्माहित्वं गीर्णानः सते परं चिन्त्यत्येवे न्तं शब्दादिवः
परं १० २ तत्तु जानोमतिष्ठेजनातिनोदाहृक्षामं भूरियो नत्वमधु। भरत्येत
न्मनुविद्यो भवति स्मार्त्तम्यो धुन्नी शतमे परेषु ११ शोचाय विधौ वायथा कृता

१५

राम

वाया हविश्चक्रमा ब्रह्मवाहः २० शर्मामो घृष्टः २१ सुखा उदिता दिवः २२ अभावदात नागिगुः २३ साता भटसः २४ भिन्नतः २५ बोधा सा विवर्जो द्यतः
ती यत्सा दया सप्ता अर्चामरुक्षस्त्रिष्ठानः सनास्वः पारया नव्यः १२ बोधा सा
त्रेव कृमा ब्रह्मवाहः शंसा गोष्ठो हितवर्दातना। अजानं जं कृया ता अ
धाम हा गंता मायुद्वा हि स्तजा वनस्पते १३ अनेरदोण स्त्रिष्ठा हिरण्यं
सोता वरेण्येशो चामरुद्धः। शिदा स्तोतम्यो भूमा त्रिवंधुरः पिबामधूनां
सोता परीति च १४ सक्षमि मिद्वदधिष्ठव सिध्वा तसु नोत हि नोत पुना
ता विप्रजगत् भररभ्यववन्म काम सुपतानि मंथत मत्स्य १५ ३ सररदर
ता जिन्वधारयार्थं कुरयजय कृदशस्य साधसं धातप रुजम लवर्धया वयात्र
श्रवय नमस्य विदाष्ट कृष्टजोष १६ शृणु धि शृणु तयं तय छत स्रवसि मरुह त

आर्गतामार्ग
५५८

प्रा-शा-
शान्तनीयप्रति
शाखादतीयाध्या
१६
या

ऊनमोषथादिधृतपचतश्चविध्यतायमदथात्तपदीतप्राथन १७ उपागत्यास्तीक
यववृताविष्टनोरुथा १८ धर्तृलिङ्गमर्ममबिभ्रयेयततत १९ सार्धमद्यादिभिः स्तुतैः
पादादौ व्यजनोदयान्वेववर्जनसंयोगेशेवेवापठितेति २० वर्धश्रुश्रुजयः सधराजन्वह
हव्यानि यद्विमेधमनि विरदातारमधधारयाधयदधतेविश्वं पुरुषावर्णाय २१ ४ वरुवा
योपिबमध्वः पुरुविद्यापुरुविश्वान्यधवायुपुरुशस्त्रायादिमृत्यायधजिह्वापुरुविश्वायि
बभ्रुद्विपरायिवरुऊरौ २२ अरहाजिर्वदेकयथादिवापुरुशश्रुषोः वरुश्रुलायाधबर्कधय
मुरुदीतिन २३ रुधीतिपरेषुसरस्त्रसाधियं जरिजेनइतित्रेतिचात्योः सद्येनसुधवसं
पवस्वदिनोअधीत्युपपरेषुतेन २४ देवंवेनंकेतमित्युक्तेषुदधातेतिश्रुधिवस्वतिनः परावि
अरहाजिह्वा अत्रिषुमाभूराअरहादेवायाप्रये

१६
राम

वेदाविश्वम्यनेधिरः वेदाभूमिजिह्वावेदामेदेवा वेदायावीनी

देतिविश्वस्यमममउत्तरंयुनः शोपेवल्लवनेयकारि २४ ब्रह्मतिनोद्वेगिरः कुलातिनेक
लातत्रत्तदेतिचोत्तरेषुअभीतिनोनुनवंतेसतो नरंदासस्त्रियात्रेधपरेतुमुख्य २५ ५
वर्धुर्वदेतदशस्यसमुद्रोरथेननः सप्तसप्तान्मदंति तेवोभयनेनियुक्तिः कपीरंथस्यसो
मस्यमतीरणति २६ समुद्रंस्वर्णनवगवशब्दोदशग्वंदंसिष्ठवसनिनोवसुवृत्रंनदंनु
यतिभ्यः संहतः पृथिव्यानिर्हंसिसमस्तुपावक २७ यत्रतिवक्रुरादिपुनरः सुपर्णा इतिव
समुद्रादिषुयेनेतितत्रेतिमेसदोरथं २८ अवेतिनोनुकल्पेषुननंनजेषुष्टसुषुआद्य
वेदाजयुंपार्येकमयेमधवन्तर २९ रास्वापिनः शतेनानोवर्धस्वा सुश्रुधीहवंमदस्वा
सुवनेमातेनहीनुवः ३० ६ पाथादिबोधातारयिस्तजतागयसाधना ३१ रास्वोनीस्त
हस्वाउवा
पाथादिबोधातारयिस्तजतागयसाधना ३२ ऊहीवि

युयोताशरुमस्मरास्वेनाहिवनंशवमाशुयथा-
 अध्यामातउहैवमदनेकिरुममदमुमाभूवन्तध्यामतेवस्मरामृतम्

३३

पा०शा०

हितीयाध्याय
 यमपदकम्

११

किंत्वावेकाहिरुधानहतामखं युयोताशरुस्वेनाहिवनेमाररिनावयं प्रपावीअ
 स्मिधामाहसनाज्योतिरपावधिः अध्यामतिवामदेवोहोतामधुमत्रमं ३४ यत्सोमहे
 धिश्वाशवोजनिष्ठादेववीतये अधा त्वत्तद्याद्याश्चः सचस्थानः स्वस्वये ३५ शतशो नकी
 ये प्रातिशारव्य सप्तमं पटलं अंतः पादं विग्रह एष एत उकारो ब्रजस्य सुधानमोहिः
 श्रुतिं पवित्रं तुमही नुवास्तु तं सुतस्य तियद्युदयोदयान ३६ सोमसुतिं चकिरामस्त
 वामस्तवानागृह्यययं शुधीति ते अस्मि ते मदिमानः प्रवावत प्रवाच नः सुमनादप
 हाश्रं महदधिध्वंतिरुचं नो मध्वरममध्वनम ते नयंतास्त्रितयैकाकुर्यो ३७
 पराणि चैतुपेनाग्नेनाध्वरमायुरेत्विति सदेत्येता घोनिषु पीतये परधन्वेत्येत सोम
 ३८

प्रध-नामोमदभूविः सोमनागृह्ययानः
 म विधन्वाग्नेनाध्वरमायुरेत्विति

११

राम

यदीति कथो मनसः कवीनां संबंधवोगोः सरमेति त्रैषु ३९ चरोति पुष्टिं सोमवर्षाणां
 जनिमतिरिति संजातवेदाः १ रंधयेति येषु कंशा स उतरन्ननः कारोस्वत्युपसातये परे
 ४० ष्ट महयात्रजयकायेन गूर्धय ऊरुति च स्वरिति प्रत्यये षट् मदपर्षपि एतध्वय
 छतरुहेमेति स्वस्वय उतराणि ४१ अधिममं ततान्वि सिंवतस्तव वदतान जरुह तोरुतापि
 एतएणतएछतषुषस्य हनिवाय उहोतपश्यत ४२ चरुमा ऊत्रभूमस्मशीतस्त्री
 तपसत यथोदयानि सर्वाणि त्विति चैकाहरोपधं ४३ कदाहरिवीवरुणस्य सुकनुः सु
 र्यस्य निष्ठा इव भूम तेषु नावस्त्राणि हि वावधेयज्ञियानां ते दंसो देनः स वशं कते
 ४४ चरुमेति द्वेपदेनूरिडुक्तं वर्धती विप्रववसो जिक्रयेति काण्वायनानि कृ

५

वि४

५

६३६ विपश्चित् रथमवापुर्ध्यानघातदिगपवतिवीरवीरान्वनुगम्यत्वोगाय

वा.शा.

१८

तीरेतयोः सुजाताः सुरयाहवनश्रुतश्च ४५ ९ सवापरंचोतिनकोस्वैमदंस्मरशि
 मिथ्यादिषुनप्रतिष्ठावास्मतेपरेषुव्रजनंवनस्यतेभुजपुरुषांस्मपुरावृषाकपो ४६
 शशिंवाजेषुमेसकषणंतंरुद्रायिमाडुहणायतः।यस्मेयद्वहृत्येषुमावतेवातोयै
 यस्यमदुर्गन्धीयस ४७ एकाविपश्चितमवापुर्ध्याघातद्विग्रीयचनुयामात्वोताः।
 जनपादैर्यजुमेमातनूनिर्होवहतावासयाममनाच ४८ वेदावसुधितंरोमापृथिव्या
 वोचासुतेषुधावतासुहस्यः।मुवासुषुदुषस्वाकापितूनमिराहणीधवोधयापुशेधं४९
 ४९ अवथासःकणुथासुप्रतीकांतराशवीक्रिःकणुतासुरतान्मतानकु
 वानयतावियंतस्मायावयनीरयारुष्टिमंतं ५० १० असृजतामातरंरुध्रं

१८

सयोधयावक्ष्ययावृजना३=५१

यक्षांदेतवेया कामवेया३=

ऊवेनयतावदुस्वापयामिधदशाः।इताजयतागतासर्वतातयईरंधामरुतोनेवथासुगं ५१ अन्य
 चाचित्पिबतामुंजनेजनंघास्यावोवेमाविद्येधिताधियांइतानियत्राविदशस्यथाक्रिविवावोधा
 तिदावयात्किरावसु ५२ दायदेवकर्तनाश्रुष्टंयोधयाचजयकावाचापाययाचतर्पयाकामंगा
 तुयाचमंदयागोक्रिः ५३ घास्यालादेनासुमतिंवाचानुयययामसुंतेथावचकातरसंरुवताम
 कथंतश्च ५४ एवाचनजारायेरिमातेरुजाभूरिशुधीनउरुयत्रातेरुजात्वंमृळयानश्च ५५ ११
 एकादशिदादशिनोर्लघावष्टममहूरंउदयसंहिताकालेनःकारेवगुरावपि ५६ दशमंवेतयारेवं
 षष्ठंवाष्टादरेहूरंयूहैःसंपत्समीक्ष्योनेहैपवर्लेककावेतां ५७ नवावधंतवतस्योवसंतवथा
 निजिघांससिसासह्यामवकत्यामदीक्ष्वष्टममूर्त्ति ५८ पुरुप्रतातस्याग्निःकणुदिधुर्कते

पा-शा-

पधाः ह्यश्वातमवांत्विदसदनायास्तिनामचित् पक्षे चमसाद्वाविस्सवानदादशिनः
सृजास्यविमदस्यासुमखायधारयदरातुररुधियादधातुदिधिषेय ६० १२ अंगसर
१९ स्वतिपंचवारितिप्राप्तिरहेन्वसि राण्यसिधावाविद्धिपुणोऽपिषतः सुवितायत्वासमिधान
शोनकायम् दधीमाहिदेवः ६१ जामिपुजासुचिकेतकिरासिस्मस्युपयात्वासोमशतस्य आयावने
नतिविष्टपिमास्वप्राशमासिर्मर्धनिसप्रवरतं ६२ प्रादिविवरुणतमसितिरासिघृतमिवदिविम
महिउविशः उषमिष्टाश्रिविरजसिवरुसिहनतिपितरिविविहनिमधु ६३ सहस्त्राणिश्रीमतेना
सनामठायामिवेषण्यसिसंस्तुपाहिजोपीथ्यायपवमानोवसंतामस्ययायवोवैमहिमानुषस्य ६४ आचर
मोतिपादोतौयुक्तेषुधोह्वांसकासिनेमधमोसंभ्रसुतारयः ६५ १३ इतिशोनकायेप्रातिशाख्येसमंपरतं
होतास्मा द्वितीयः अथ

१९
राम

अनीवनेजहियास्यवसाइयवलोदिभ्याः रथीममैथानौपुरुतर्गुरुणोऽथान्याकृतः तथैविधिमिथुयोधारयैव चर्षताधृती
सर्वत्रपूर्वपराताः स्रवतेवसुमंघयोः परयोस्वेतुविः विश्वविभ्वधन्वरथर्तिशतुष्टुमथरे
तिसहस्रोपचासुते ६६ सहप्रवादाउदयास्तमांताः पर्यभ्यपापीतिवतावर्णीअनी
वर्तः स्रयवसोरथीतमः पुरुतमोनंतमोर्ध्वउत्तमः ६७ वैकेऽध्यान्यमियुवर्षणि
सूनपिबेति सर्वत्रययोदयंचात्विष्टुक्तेत्युताउदयेमकारेपर्युर्वहेत्यमकारेनुनासि
के ६८ पित्र्यमाहिनाकृषिमंगुराश्वविदेय्यकैषजंतुय्यपस्यासुमर्तातीसुदयेव
कारेवैभ्वादयश्चपृशनादयस्त ६९ यकारेरातिकविसुक्ततुष्टुधिपितुसुन्नर
यताश्चेतिवैतोतश्चेत्वेसुन्नर्तरेषेतिपद्याएकारादाउदयेयकारे ७० १४ पृशनाजि
रर्जुमधुपुत्रिजनिकतुवल्तुवंधुररुकांकुदमाः राजिनाधरीषुष्टमध्यसखिस्तु

२३

मोमिदं
ताम्रमयम्
२८

उच्छृणोय विशनुवसु ७१ वैभुकाडनिप्रक्षपर्वताकृतिशुभहृदयामतिसहस्रश
क्रिवावतेपरिवृतं नाजिह्वयाश्ववच्चपादोते सर्ववपरेमैघस्य ७२ x कि। साप्तिस्वधि
तिष्ठशनवयुनवर्णघणोहिताधितविषुसुताव्यतीथ ७३ नर्तवाकेनाश्वविसुम
यतावसुवसुप्रसहानो x अश्वरूपायाश्वयुजोश्वयोगाः सहवाहः सुमयंतर्तयं
ता सहवसुसहवसुसर्तयुक्ति सहवीरवयुनवच्चकार ७४ सुमनायुजैकसताय
न ता युमुं प्रादेवदक्षिणावानृतायोः। वषारवायसुमये शतावनपीडु वापरीरुतो
नपावत ७५ १५ इक्षवतः सोमावतीमवायतीदीर्घा धियोमित्रायुधोरथीतरः
अन्नावधं विश्वापुषंवसुजवं विश्वाधुवेयसायनेष्टतावधा ७६ सुमनायन्निनि
उगादेरहयामहे॥

हवावदस्यपुनतेस्य भेजसां ददधुभेनान्वदते देवायसदनासदेः

नायुवसषीवोदेवावादिवाः। एवावदस्यहोत्रासामृतात्रेसदनासदे ७७ पदेष्टंतर्तयिषुलु
तिः पद्येषुचोतरा। वषस्ववंथरुध्वांसंवातावातुर्वनोवतुः ७८ वृतेवृषाणावृषाणावृतेवंधि
मृजुर्मृशुः। मृजेमृजीतवानैषां वमेति सद्यशादिषु ७९ सहेत्यादिः पूर्वपदोपधः सन्नेका
करवर्षाणिधन्ववर्तेनतुपादस्याहिनोतंगंतस्यनद्वादशिनोनजिमातिपूर्वः ८० १६
अभिमातिनृपतनोपधस्तुसर्वत्रपरेरुवतेयकारेः श्रावयादीनामुदयास्त्रिवर्णाः पदेक
देशादितिताम्रतीयात् ८१ श्रावययावययावययामयरामयमामहवावसः श्रावयदाह
हवावृधतावृषसासरारः ८२ आघकरंस्तुतंतेषामनन्वितस्यमध्यमं दिवर्णः प्रययो
त्यस्यप्रवत्ताः षक्तिः परे ८३ हृणाशउक्तशासश्चैकांशतश्चदाध्याधिः दंतेपद्यः साधनम

श्रीमन्महाभारत
द्वितीयोऽध्यायः

एतन्मन्त्रं श्रुत्वा तस्मात्तन्मन्त्रं ७३

७३

शा-शा-

द्वितीयपदम्

२१

अथ यन्त्रं नमः
नमिष्ये च नमः
विभक्ति

धर्वातिवृष्टः ॥ ८४ ॥ दोषामस्मै राजतोऽक्रान्तं स्वतीन्महीयमानां कृतिभ्यमेभ्यः ॥ ३४ ॥
समित्युत्तरं सर्वदिशं पादस्य चैकादशिनो यन्तं ८५ ॥ यवयुररमयः ससाहिषे वरुधं
तोरमयागिराररभ्रायवयसितं षण्णमोतिश्रवयंतो दृढं तते नृष्ये ८६ ॥ श्रवयंतं वा
जसातो नृष्ये विभ्रासहं हणशोरो वनानि नततप्यालो यमयोररशुपुरुषीणां
यवयं विंदवश्च ८७ ॥ ररुहयवयस्त्रनं ससाहयवयावधं पमया इवयंतः श्रवयन्तं ते
चनं ८८ ॥ साकां सोवः सत्रासाहं सादयं सत्यं तातानानामश्रूयाः शुश्रूयारीषतगात्स्य
तीवा ८९ ॥ वावर्तयेषां रीषतो दको रैसां त्यजि नृष्यो हमस्रुषुक्षः ॥ सोतिपुत्रातचं रीरिषीष
जानिष्यो जीवते वश्रयाय ९० ॥ साहं साहजहं वतं प्रसाहं नकोषासासूर्यमुषास

श्रीमन्महाभारत
२१
राम
श्री

गन्धिपरिरापः सूतते जायंती शुश्रूयांतं युविः सादनाते ९१ ॥ करन्तुषाह्युतं कृतिसाका
नृज्येव सूयवसाह्वाय उषासानकोष्ठयुजाधने वराथ्ये श्रीरीरिषतग्लापयति ९२ ॥ अधा
नयदीरिषा वणे रयीयंती वादमायः ससाहोसासाह्ययुधि र्वाश्रयायः प्ररुषधं रीरिष
ः प्ररुषाहः ९३ ॥ अहं प्ररुषजाह्वाणे नरीषतस्ततायु श्रीरयीतां साहिषीमहि पवीतारः क्रियाये
प्ररुषत्वतस्ततावरीरिवह्यानिगामय ९४ ॥ दषायस्वप्रसवीता ससाहिषेताहपाणाताह
पिंसादनस्पृशः साधामेयातिपशुमंतिगाधुः पवीतारं सूर्यमुषासमीमहे ९५ ॥ ७
इति शौनकीये प्रातिशाख्येनवमं पटलं ७ ॥ ॐ क्रमोद्याभ्यामात्रिकं प्रत्यादायो
तरतयोः ॥ उत्तरेणे पसंध्यातथार्धं समापयेत् ९६ ॥ एकवर्णमनोकारं नतं सुस्मेतिनः परे

९१ ॥ रत्नं व्यापन्नं प्रगावतागायतं दत्तं दिव्यमुत्रायापुत्रादमोक्षं प्रोमीक्षुः स इति श्रीभूषे ९२

५-शा.

॥२२॥

पदेन च व्यवेतयत्यदंतश्च यवापिक ॥२१॥ इति सुतांस्तु तादीनिस्कं रुनेनीति नु सवत् इति
 चतावर्तमः पूर्वै द्वै पदयोर्द्वयोः ॥२२॥ स्वसारमस्कृतेत्युक्ते परवीरसङ्गतन। अतीत्येता न्यव
 स्थितिस्तु तादिप्रश्नानि च ॥२२॥ पूर्वोत्तरकृतं रूपं प्रत्यादानावसानयोः ॥ नञ्प्रत्यासर्वमेवान्य
 यथा साहितमाचरेत् ॥१००॥ २०॥ अवगच्छाण्यतिक्रम्य सहितिकरणा निबन्धदिपुकिप्रवाशै
 विकृतादीस्तु तादि च ॥१॥ अंतःपदं च येषां स्यादिकारो न न्यकारितः एतानि परिगृह्या ब्रू
 मध्यगतानि च ॥२॥ अर्धं वीर्यं च नोकारं प्रागतो न नुनासिकं प्रत्यादायेव तं ब्रूयादत्रेणा पुनः ॥२३॥
 सह ॥ ३॥ उपास्थितं सौतिकरणं केवलं तपः स्थितं तत्स्थितोपस्थितं नाम यत्रोक्ते आह संहिते ॥४॥
 अदृष्टवोऽप्रथमेवोदकः स्यात्परार्थकः ॥ एतदिदं समासास्तु पुनर्वचनद्वयं ॥५॥ २१

॥२३॥
रम

६२

इति पूर्वेषु संधानं पूर्वैः स्वः स्यादसंहितं तद्वग्रहवद्ब्रूयात्संधिर्नार्धर्चयोर्न वेत् ॥६॥
 दृष्टकमत्वात्समयासंदध्यात्सर्वशः क्रमे पदेन च पदाम्यां च प्रागवस्थेतीत्यच ॥
 नकारस्योपवहंतंस्तु तोपाचरितेनातिः ॥ प्रकृष्टं च प्रकृत्यस्य प्रकृत्यास्तुः परिग्रहत्वा
 शौचाद्वरागमोपेतिन्यायं यंत्युत्तरैश्च ॥ रिफितान्युपमोषोषे ह्नावः स्वधितीवरे
 ॥२२॥ इति शौनकीये प्रतिशारव्ये दशमं पदलं ॥ ७ ॥ ॐ ॥ अथार्थलोपेन यैश्च
 सक्रमः समानाकालं पदसंहितं द्रव्योः ॥ अथो बहूनामविलोपकाराः परैरवस्थे
 त्यतिगम्य कानि चिन्ता ॥ अष्टकमेकाकरमाद्वयो नियतं रातुनासिकं रुयादीत्य
 तोनतं च पूर्वेषु प्रस्यकारणं नते परस्यो रुय हेतु संकहात् ॥११॥ परीत इत्युत्तरमेतद्वयोः

प ५

परं हि पूर्वो न मनीत्यतीत्यतः न तो परे संध्यम वेद्य कारणं तदर्थं तं द्विकममत्र कुर्वते ॥ १२ ॥
 तमः परं रेफ निमित्त संशया तथा वरित्येतदपोद्यते पदं अदोपितो सो विद्युष्वर्त्तय
 वोन धादि धुक्काव्यपि चाति यति किं ॥ १३ ॥ स्वसारमित्येतदपोद्यते पद परः सकरो यज
 नो स्तुतेति वा निरस्तुतेति ह्युपसर्गकारितस्तदन्वयादा वरितं तु पंचमिः ॥ १४ ॥ सहेति
 चोमोति चरकसंहितं गुणगमादेतन्ना विवेतनपदं च वास्कं भविदित्यतः परं लुतादि चै
 तानि निमित्त संशयात् ॥ १५ ॥ २३ ॥ धादिकमं पूर्व निमित्त मानि नस्त्रिंशत्तमे धादुस्मंतरा हि ॥ २३ ॥
 तत् अनेतरं चि वरुत्तुर्गुणयोः परं कथं तत्र च न धादिकमं ॥ १६ ॥ अतानुपदर्थे पदसंध्यद
 र्शनात्पदव्यवतं च पदव्यवायिवाततो परे द्विकममाकु राश्रयात्कृता विलुप्ता वाहवर्णसहि
 ता १७

॥ २३ ॥
 राम

पदानुपूर्व्येण स पूर्व आगतं स्ततो व्यवतं च सह्यवायिवाततो निरादेतरयोश्च ते पदे ततो
 व्यवतेन परस्य संहिता ॥ १८ ॥ अनंतरं त्रिकमकारणे यदि त्रिभिश्च गार्ग्यः पुनरेव वा त्रि
 ऋः त्रिसंगमपंचादिरार्थं नु यदश्चतुः कमस्वादितो त्रशाकलैः ॥ १९ ॥ अलो लोपो
 वाद परे बकु कं प्रति स्वमाषति न कुर्वत काचित्वा असर्वशास्त्रि प्रभृति धने कुशः
 स्मरंति संख्या नियमेन शाकलं ॥ २० ॥ अयावने पूर्व विधानमा वरेद्यथा पदं सधिम
 पेत हेतुषु अथोपदाभ्यां समग्रं पदेन चक्रमेधवस्येदाधिगम्य संदधत् ॥ २१ ॥ २४ ॥
 सहेति काराणि समासमंतका बकु कमे मध्यगतानि यानि वा तृतीयतां गच्छति
 यस्य सोऽपि वाननन्ययोगं विकृतं लुतादि वा ॥ २२ ॥ अतीत्यतेषां पदतां प्रदर्शयितुं

तुगाग्यस्य पुनस्त्यक्तिकमे। अदृष्टवर्गे प्रथमे प्रदर्शनं स्मरंति तत्त्वानिराहयोदकः।
 १२३॥ पदं यदा केवलमाह सा स्थितिः पदेति कारांतमुपस्थितं तदा अथो विपर्ययस्य समा
 स्य वा हते यदा स्थितौ पस्थिता चरं युता ॥ २४॥ पुनर्बुवंस्तत्र समासमिगयस्वरित्यतो
 न्येषु वसंधिमाचरेत् अवयवस्य वहिकालधारणा परिग्रहितीत्युपधेत्यनुसृतता
 ॥ २५॥ अत्रि क्रमेणोक्तं यतो नुसंहितं ततो स्य पश्चात्पदतां प्रशेदयेत् यथा पदं वा न्यतर
 ण संहिता द्विष्टमे धेतदलोपसंभवात् ॥ २६॥ अरक्तं संधेत्यपवाद्यते पदं पुनस्तत्काथ्य
 वसाय पूर्ववत् तथा यदलोपनते ब्रह्म क्रमे क्रमे ततस्यैकपदानि निःसृज्य ॥ २७॥ २५॥
 नकारलोपो भ्रावमानयेदपि तरागां प्रकृतिं परिग्रहेन तिलुतोपाचरितं च यत्र च

प्रगृह्यमेकीकृवाति स्वरोदयं ॥ २८॥ प्रवादिनी हणा शब्दबलान्तरैश्चोषेषु
 चरेकमृषाणाः। महाप्रदेशं स्वधिति वचानय नुदेख्य शोषा हरसंध्यमागमः
 २९॥ अत्रि क्रमे पूर्वविधानमाचरेत् पुनर्बुवंस्तत्र कारितं क्रमे। विकारं मय
 ददतो नुसंहितं तदाचरेदंतगता योक्तता ॥ ३०॥ सकृद्यथा संहितं मेधुवाचरे
 तु नु नु विवक्तुं न्यदमय संधेत। परिग्रहे संधिषु कारणा न्वयादविक्रमं ब्रूया
 मुचोष्य संधिषु ॥ ३१॥ समानकालावसमानकारणा वनंतरो वायदिसंनिगठ
 तः। पदस्य दोषावथ हेत्वसंयहे नि युक्तमार्थन्यतरेण लुप्यते ॥ ३२॥ मकारलोपे वि
 कृतस्वरपधेतृतीयकावे प्रथमस्य बहुवं। विपर्ययो वंतरथाभ्युपयुषा

वा.शा.

24

मथो जयेषामनुनासिकोदये ३३ अथो नतेनोपहितेनुनासिके तथा कुरस्यक्रम
एकपातिनः । नचात्र सर्वस्वरितेन संहितां लङ्गेततस्मिन्नियतस्वरोदये ३४ २६ प
दाब्जगच्छत्यनुदात्तमक्षरं वशं पदादेरुदयस्य तेन वा उदात्तपूर्वो नियतः स्वरोदये परो वि
लोपो नियतो यदावरः ३५ स्वरैकदेशं स्वरितस्य त्रीतर्यदानि हन्यादतिमितमक्षरां
उदात्तपूर्वोऽप्यनुदात्तसंगमो यदा स्वरोदौ लङ्गेतेपि वा बहून् ३६ यथा प्रकृते स्वरवर्णमि
हिते तयोस्तयोरक्षरवर्णयोस्तदा अदर्शनेनार्थविलोप इत्यनेन क्रमेणार्थवृत्ते परे
स्वरौ ३७ अदर्शमाणां यादृश्यते क्रमेण विलोपमेवं वृत्ते परे तथा । सकाराणां नार्थ
विलोपविक्रमः क्रमेण युक्तोऽपि बहूनि सदधत् ३८ पदं पदात्तश्च पदात्तगच्छति स्वरवसा
नि

२५
राम

उपस्थिति के कारण की वजह से उपस्थिति

नंसुतुयोत्रपुन्यतो तदानुरूपं लभते निराकारं तिनचे निराकारं निवृत्त्य तयदां ॥ १२ ॥
तस्मिन् तोपास्ते तयोश्च दृश्यते पदं यथा वक्ष्ये वक्ष्ये तस्मिन् क्वचित् क्वचित् तोत्रे वमता धिशा
कलाः क्रमेण तस्मिन् तोपास्ते तमाचरन्त्युता ॥ ४० ॥ २० ॥ क्रमेण तस्मिन् तोपास्ते तमाचरन्त्युता ॥ ४० ॥ २० ॥
वरितं तु नो नृषे तदा क्रमेण वर्त्मनः सति संक्रवो ब्रुवन् समाधि मस्या न्वितराणी कीर्तयेत् ॥ ४१ ॥
यथोपदिष्टं क्रमेण शास्त्रमादितः क्रमेण यत्कै विविधैर्न साधु वता इति प्रबोधय उवाच कर्म
क्रम प्रवक्ता प्रथमं शशं सवा ॥ ४२ ॥ क्रमेण नार्थः पदं सां हिता विदः पुरा प्रासदा श्रय पूर्वसि
द्धिः ॥ अहं त्वन सिद्धिश्च न वा न्यसाधको न रो दया पाषकरो न यशुतः ॥ ४३ ॥ असिद्धा
तः सिद्धि विपर्ययो यदि प्राप्तिश्च तो सिद्धि विपर्ययस्तथा ॥ सहापवादेषु च सत्सु न क्रमेण

व५

प्रा.शा.

गौतमीय
निशाख्य
होनीयाध्याय
प्रथमपटल

धामाकुरेके। अनुस्वारंतावतैवाधिकं चक्रस्वीपधं दीर्घप्रवर्तनं ६५ रेफोस्त्वकारः ६६ स्वरः क
रस्य चार्धप्रवर्तकसीयां सुनवेतरस्मात्। मध्यं सतस्यैव लकाराविधातौ लकारान्तैर्धातौ स्वरः क
त्ययताकृ कारः ६७ ३ अनंतस्तमनुस्वारमाकुरः ६८ र्यालिर्नासिक्यमनुनासिकं वा सं
ध्याति संध्यकराण्यकुरेके दिस्त्वा न तैतेषु तथा न्येषु ७० संध्यधकारि धीमिकार उन्नरं भुजोरु
कार इति शाकटायनः मात्रासं सार्गादवरेष्य ऋती कृ स्वा नुस्वारयति षीवसरे ७१ त्रीणि मं द्रं
ध्यम उन्नरं वस्तानान्याकुरः सप्तयमातिवाचः। अनंतरश्चात्र यमो विशेषः सप्तस्वरायेयमास्ते २५
थवा ७२ तिस्रो वृत्तीरुपदिशति वाचविलंबितां मध्यमां च द्युतां च वृत्त्यं नरेकमविशेषमाकुर
मात्राविशेषः प्रतिदृष्टिमेति ७३ अभ्यासार्थं दुता वृत्तिं प्रयोगार्थं तु मध्यमां शिष्याणां मुपदि

२५
रास

अर्थः श्लोकः शिक्षायां वायस्त्ववदते मात्रां दिमात्रं वेव वायुसः ॥ शिखीतौ नित्रिमात्रं तु न कृत्स्नं धर्मावर्तः ॥

शार्थं कुर्याद् द्विविलंबितां ७४ चापस्त्ववदते मात्रां दिमात्रं वायसो ब्रवीत् शिखी त्रिमा
त्रो विज्ञेय एष मात्रापरिग्रहः ७५ ॥ ४ ॥ इति शौनकाये प्रातिशाख्ये त्रयोदशमं पटलं ई
समुदिष्टा वर्णगुणः पुरस्तात् निर्दिष्टानां संहितो यश्च धर्मः। तदा या पायव्यथ नानि
दोषास्तान्याख्यास्यामोत्र निदर्शनाय ७६ निरस्तं स्थानं करणापकर्षे विहारसंहार
यो र्यासपीडोऽंशमभ्यासं ब्रूत ७७ माह नरुं दुष्टं मुखेन सुचिरेण श्रुत्वा ७८ सं
दुष्टं वृत्तिं न आह हन्वोः प्रकर्षणतः उविलिख्यमाकुरः। जिह्वा मूलं त्रिग्रहयस्तमेतन्ना
सिकयोस्त्वनुषंगे नुनासिकं ७९ अथ धामात्रं वचनं स्वराणां संदेशो वा सपीड
नोति रासः। ग्रासः कंठ्यो रनुनासिकी संदृष्टता विषमरागतात्तवा ७२ सौतेखा

ना

प्रा. शा.

२९

शोभनकी यथा
निरुपमा यथा
निरुपमा यथा
यथा

नामादिलोपांतलोपावदेशे वाचनं यं जनस्य अन्योन्यजन्यं जनानां विरोगोत्तेशेन वाच
नं पीडनं वा ॥ ८० ॥ घोषवता मनुनादः पुरस्तादादिस्थानां क्रियते वारणं वा सोष्मोष्णाम
नुनादोष्णनादे। लोमशयं च स्वेदनं मूष्णणां वा ॥ ८१ ॥ वर्जितजिका प्रथमं च दुर्गुया सोमुख्ये पति
हारश्च दुर्गुयाः सरेफयोर्मध्यमयोर्निशसो विक्रेशस्थाने सकले वतुयो ॥ ८२ ॥ अतिस्पर्शो वरिता वर
केजिकोतांभ्यां च वचनं लकारे। स्वासो घोषानि क्रता वा ॥ ८३ ॥ कारे निरासो न्यार्ष सुपीडनं वा ॥
॥ ८४ ॥ स्वरात्परं प्रवेसस्थानना कुदीर्घानि रस्तं वि स र्जनं यं। के आद्यथारेफ वत स्थाह रक्ता मु
नासिकामपीतरस्मात् ॥ ८५ ॥ संयोगादेरुभयाः पूर्वमाकुर्वि स र्जनी। माद्यं के स्वरोपधात् परं यमं
रक्तपरादघोषाह्मणं वाघोषिणस्तयनं ॥ ८६ ॥ शुनः शोयोनिः। पीशास्तिनिष्ठा कविकमान्

श्री
शोभनकी य
२९
रम

अथ इतीयागो अथ द्वितीयः

रामायनम्

हविल्लुस्म एभिः। स्पर्शोष्म संधी। स्पर्शश्च संधीनां प्रोयांश्च परिपातयंति ॥ ८७ ॥ स्वरो कुर्वी
ध्याति नो सरे फौ तिस्रो मातृस्त्रीनितृ न्य न्दुर्गुयात्सकारोपनि क्रान्तघोषावध्यः दधिबीड
धीत्वा पृथीति ॥ ८८ ॥ अभांतस्था प्रत्ययं रेफ दूर्ध्वं रुस्वतुं पंत्या कुरथा य संतं पुरुषतिं पुरुवा र्ण
माष्टा हरियो जनाय हरि रूपा याया ॥ ८९ ॥ ऐयोरित्ये कारमकारमा कुर्वीश्च क मयं तो यकारं तदेतान्ये
षु विपरीतमा कुस्वरण्यावयं च हृदयपति च ॥ ९० ॥ अकारस्य स्थाने कारमा कुर्वी पंति व सयमी कारमुत
रं बह्वहं कुरतां नयंति यथा नयार्ध्वं नयी को शयी रिति ॥ ९१ ॥ न देवान्यत्र विपर्यया कार्ये त्वे सय
मी कारमा कुर्वी धातुर्वि ते नयंति यथा नयार्ध्वं नयी को शयी रिति ॥ ९२ ॥ इकारस्य स्थाने मा कुर्वी कारं
वाचं दानि लिखु शिल्ये अतन्तरं ताद्विपरीतमा कुस्वा लये गे विभ्रया द्विचत्राः। तालुस्थानो यं जना

सकार

॥ ८२ ॥

आ. शा.

३०

श्री न की य म

व्यदि १

उत्तरश्चेदयकारस्तत्रयकारमाहुः। शुनः शोषशास्त्रिववर्जुषीणामकै विरशीतिनि
 दर्शनानि २३ लुपंतिवासंतमेवंयकारं शास्त्रैयसम्वारनाष्टमम्भा। व्यस्यं त्यं त
 मंहतो व्यायतंतदीर्घाद्युः सूर्योरुशदीर्तकजं २४ लुपंत्यं तस्मां क मयंति चैतां स्वर
 त्संस्थानादवरीपरं वा। स्वस्रये धायि भुवनेयम्वरकं कस्वडाघयं युग्रं ऊंकः २५
 हकारसोष्मापहिताद्यकारादकारादासर्वसोष्मापपूर्वात् तत्संस्थानं मू
 ऊं सुब्बादध्या आदधमृच्चाकयेद्युः २६ यकारश्चोपहिताच्चरक्तादयं यमंत
 एणुतामानमोभात्। अनुस्वारमुपधां वा न्यवर्णां स्वरोपधासोष्माय मोदयश्चैव २७
 तद्वृत्त्यं ज्ञो जहूत ईद्वयेतीः सज्ञातरूपोयसंज्ञानमिदः। सां तस्मादौधारयतः परकं न

५
 सर्व
 ३०
 १५

शर्मन्त्या मास्मिन्सुजनान्बुधीयतः॥ २८ परकैरागः समवायेस्वरणां ननूनं
 न्मो न्मणान्मिन्दन्। रक्तात्सोष्माक्रियते हकारादध्यद्देवान् हवते महा
 न्दिर २९ संयोगानां स्वररुक्त्या व्यवाये विक्रमणं क्रमणं वा यथोक्तं। विपर्ययो वाय
 ताति त्विक्ले ज्मन्मो जुप्रन्सा र्ज्योष्टां प्रनेष्टात् २० पाल विवृत्तिषु प्रत्ययादेरदर्शनं
 यथाया ऐष्ठश्चय ओशिजश्च। इज् संधौ संध्यववनं वका सुचित्स इदस्ताक साउ
 कोयथैतां १। समानवर्णा सुविपर्ययो वा यथास्ती द्दं क आसतश्च। अक्रिया दानं च
 विवृत्तिरवर्कं येता अपो वसा इति दीर्घा। शनदोषाणां स्वरसंयोगज्ञाना मंतो गम्यः सं
 ख्ययानैतरेषां शक्यं शुशास्त्रादधिसाधुधर्मोयुक्तेन कृत्स्नः प्रतिपदुमस्मात् ३१

थ

प्रा. शा.

३१

पा३

अकारस्य करणवस्थान्यान्स्वरान्त्रयात्रदिसंपन्नमाहुः। परानकारोदयवाहिव
होत्सर्वत्रवर्णानितिसंपदेया ४ शास्त्रापवादात्प्रतिपत्तिरेदानीदंत्यकृत्स्नेति च
वर्णशिक्षा। नैतेनशास्त्रेणविशिष्यतेन्यैः कृत्स्नववेरांगमनिंद्यमाघं ५ १० इति
शौनकीयेप्रातिशारख्येचतुर्दशमं पठत् ॐ पारायणंवर्तयेद्वलचारीगुरुः शेषे
भ्यस्तदनुव्रतेभ्यः। अध्यासीनोदिशमिकां प्रशस्त्वा प्राचीमुदीचीमपराजतीं वा॥
६ एकः श्रोतादाहणतो निषीदेद्वैभूयांसस्तथावकाशं तेषीहि कोऽइत्यभि
वोदयति गुरुं शिष्या उपसंगृह्य सर्वं ७ स ॐ निति प्रस्वरति त्रिमावः ८ इति वि
जायजस्व इति त्रिमा प्रस्वास्त्वाने स न क्युदातः। चतुर्नात्रोऽर्धपूर्वो नुदातः

३१

३१
राम

३

प्राप्तात्रोऽवतिदिः स्वरः सन्। अद्योतुरध्यापयितुश्च नित्यं स्वर्गद्वारं ब्रह्मवर्षमेतत्। मुखं स्वाध्या
यस्य भवेन्नचैतत्संख्यात्वाध्यायगतं परेण २ प्रचोदितोऽक्रमते यथास्य क्रमः प्रस्तादिदि
तस्तथैव। सर्वदा तं विहतास्मिन्न एकमहै प्रयुक्तं द्विरुपस्थितं वा १० ११ आहुः कांते द्वेपदे वाऽ
धिके वा पूर्वेपदं प्रथमं ४ प्राशिक्षः। निर्वोच्येति कोऽइति बोदना स्यान्निरुक्तं ॐ कोऽइति वाभ्यनु
ज्ञा ११ परिपन्नं प्राकृतं मन्त्रसंधिनं कारस्य तो परे कोऽप्रभावं असंयुक्तं मन्त्रं रेफं संधिं विह
त्रिमित्यत्र निदर्शनानि १२ प्रयुज्यैतद्वचनं परस्मादिति स्यात् कोऽइति बोदना वा। अर्धवैद
र्केषु तु वर्जयेयुरध्यायांते स न यथा स्मरंति १३ गुरुः शिष्यस्य पदमाह गुरुव्यं समा सश्चेदसमा
सापदिहोऽइति न कर्त्तुं न समाप्य प्रश्नं प्रत्याप्तायुस्तं पुनरेव सर्वं तत ऊर्ध्वं संततं संवृतेन प्रविश्यात्

त्ये १

२४

प्रा. शा.

३२

शौनकीयम्

३२
शम

मृद्वग्रहेण सर्वोदितेन च चर्चयुः सर्वश्रमान्युर्वेष्टापयंतः पदानि १५ १२ अम्युसगानिर्वुप
 संप्रतिप्रत्यत्येध्या पाडः स्वपिपर्यवानु-आद्यंस्थितो पस्थितमेकमेधामर्ध-वंतिकुंरुंर-थोद्विषं
 धौ १६ चवाहिचोतिचसर्वत्रतेषामनेकं वेत्संनिपतेद्वितीयं। समस्यंतश्चादिपरार्धचैविवस्यंतइ
 तराश्चर्वयेयुः १७ दक्षिणायप्रथमं प्रश्नमाह प्रदाहणं तत ऊर्ध्वं परीयुः। एवं सर्वे प्रश्नशोध्यायमुक्ताः
 पसंगृह्यातिस्त्रष्टायथार्थं १८ प्रश्नसूचः पंक्तिषु वृद्धचोवादेदेवपंक्तेरधिकाहरेषु एका
 चसूक्तं समयास्त्वगण्याः परावराद्यादिपदेयथैका १९ सूक्तस्य शेषोत्पत्तरोयदिस्या
 त्पूर्वसंगच्छेद्यदितु वृद्धचोवातेषाष्टिरध्यायउपाधिकावासूक्तैसमाप्तेयदिनेसमाप्ताः
 २० को३इत्यर्धवैशुगुरुणाक्तप्राहशिष्यअंभो३इत्युचितामृवंवाअधिकेप्राकुर

तमीमाध्यायेततीर्षपटलं अभ्ययनधर्माख्यम्

नुसंहितंतत्पारायणप्रवचनंप्रशस्तं २१ १३ इति शौनकीयेप्रातिशारथ्यपंचद
 शमपटलं ७ ॐ गायत्र्युल्लिगनुष्टुप्बृहतीचप्रजापतेः। पंक्तिस्त्रिष्टुप्प्रजापतेः। पंक्तिस्त्रिष्टुप्प्रजापतेः। पंक्तिस्त्रिष्टुप्प्रजापतेः।
 मछंदांसितानिह २२ अष्टाक्षरप्रभृतीनिचतुर्भूयः परंपरादेवान्यपिचसप्तैवसप्तचैवा
 सुराण्यपि २३ एकोत्रराणिदेवानां तान्यवैकाक्षरादधि-एकावमात्यसुराणांततः पंचदशा
 क्षराह २४ तानित्रीणिसमागम्यसनामानिसनामतत्-एकंरुवत्यधिछंदस्तथागच्छतिसंप
 दं २५ एवंत्रिप्रभृतीत्याहुर्मुक्तानिचतुरुत्तरं-तपिछंदांसितैः प्रायमंअक्लोकश्चवर्तते २६ १४
 तत्प्रादोयजुषांछंदःसामोतुषाहयांत्रयः गायत्र्यादिजगत्यंतमेकंदिवाधिकंदुतह २७ आर्षव
 तत्समाहारीब्राह्मोवर्गःषष्ठुत्तरहअक्षराणिदुषट्तिंशकायत्रीब्रह्मणोमता २८ यतुषांषष्ठु

प्राञ्चिः षड्भासां द्वादशसं पदि एकोत्तरो यनुर्वर्गः सान्नावर्गस्तु द्वयः २९ सन्नावर्गश्चतुर्वर्गो वा
 स्त्रोवर्गः षष्ठ्युत्तरः। सन्नावर्गानुवर्गयोर्वर्गोः सप्तका एवनेतर ३० सप्तिकां द्वादशिकायत्री सान्नावर्गश्चतुर्विंशत्य
 द्वादशा अष्टादशस्त्रयः पादाश्चतुर्विंशत्यः ३१ इन्द्रः शचीपतिर्विजयः कितः। दुश्चरानोदया
 समस्तुसासहिः ३२ १५ पंचकाः पंचषड्भूतः परपञ्चिका हि साधुरिक्तु द्वौवापादौ चतुष्कश्चतुष्कश्चैक
 स्त्रिपंचकाः ३३ अधाद्विदितिवटचौ चतुर्मग्रेतामित्यवः। अष्टकोदशकश्चतुर्विंशत्यः सावितिसाधु
 रिक्तु ३४ बुद्धाकुद्वितीयायत्री त्रयः सप्तकाद्विंशत्यः सैषा पादानि चतुर्नामगायत्री चैकावंशिका ३५
 षड्भूतः सप्तकयोर्मध्ये द्वादशोऽष्टाविंशतिर्यस्याः सातिनि चतुर्नामगायत्री द्विदशाद्विंशत्यः ३६ षड्भूतः सप्तक
 योर्मध्ये द्वादशोऽष्टाविंशतिर्यस्याः सातिनि चतुर्नामगायत्री द्विदशाद्विंशत्यः ३७ १६ उत्तरोत्तरिणाः पादाः षड्भासा

शावितित्रयः। गायत्री वर्धमानैषा त्वमग्रयज्ञानामिति ३८ अष्टकोर्मध्यमः षड्भूतैकैषामुपदिश्यते स
 न्नावर्गेषु पादौ द्वौ जागतौ द्विपदे च्यते ३९ आद्यां त्यौ सप्तकोयस्यामध्ये च दशको भवेत्तु यवमध्या रगा
 यत्री सप्तचतुर्विंशत्यः ४० षड्भूतः सप्तकाद्विंशत्यः एकादशाद्विंशत्यः। एषोऽष्टिका गायत्री नामे अष्टाना
 मिति ४१ अष्टाविंशत्यद्विंशत्यः पादैर्वर्तते त्रिभिः। पूर्वावष्टाद्विंशत्योऽष्टादशाद्विंशत्यः ४२ १७ पुर
 उल्लिङ्ग सातस्मिन् प्रथमे मध्यमे कुरु अग्ने वा जस्य तच्चतुः सुदेवः समहेति च ४३ ऋचा निदर्शनायैता
 परायास्त्रायथोदिताः सप्तकाद्विंशत्यः त्रिभिर्नंदमंसी महीति च ४४ पादैरनुष्टुप्त्रौ विद्याद्विंशत्यः सप्तिका विमेद
 शिरिका शतित्वेषा कुरु अग्ने वा जस्य तच्चतुः सुदेवः समहेति च ४५ एकादशाद्विंशत्यः प्रथम उत्तमश्चतुर्विंशत्यः एकादशाद्विंशत्यः चतुर्विंशत्यः
 षड्भूतः ४६ उल्लिङ्गिपीलिक मध्याद्विंशत्यः त्रिभिर्नंदमंसी महीति च ४७ १८ आद्यः

मा. शा.
शौनकीय
प्रतिशाख्य
पा. शा. य.
धर्मपत्र

श्री

पंचाक्षरपादुतरेष्टादशैः। अत्रुष्टुवाकैः प्रोक्तं गस्योऽपि तु निति ४८ द्वात्रिंशदक्षराब्ज
द्वयत्वारो दशहराः समाः। कृतिर्द्वौ द्वा दशहरावैकश्चाष्टादशहरः परः ४९ यस्यास्त्वष्टादशमध्ये सापि
पीलिकमध्यमा। नवकादशश्रीद्वौ ताविहं सति काविशद ५० तेषामेकाधिका वंत्योनष्टरूपवि
ष्टमिदशाक्षरास्त्रयो विराद्वयो वैकादशाक्षराः ५१ षष्ठमहापदपंक्तिः पंक्त्याः पंचपंचकाः।
माकस्मै पर्युष्टुध्यमेतव स्वादिष्टा तास्वः ५२ चतुष्पदा तु बहती प्रायः पञ्चिंशदक्षरा। अष्टाद
शस्त्रयः पादाः। द्वा दशहराः ५३ पुरस्ताद्बहतीनामप्यमष्टादशहरा उपरिष्ठाद्बहतीत्येदि
तीयेन्यं कुसारिणी ५४ स्कंधो ग्रीवुराहती त्रैधेनां प्रतिजानते त्रयो द्वा दशकायस्याः सा विहति
हती विराट् ५५ महोयोधी नतं मत्सी जानमिदजी जनः। औष्टिनो दशको मध्ये विष्णु रबहती युवं ५६

अभिनामधुमन्मैः
गुर्यान्मैः हारवत्

श्री

३४

राम

च

एकागस्येपितु स्मिमेनवाक्षरपदोत्रमा। द्वायोश्चोपेदमादार्पे सर्वे व्यूहते वाक्षराः ५७ २० त्रयो दशाक्ष
रौ द्वौ मध्ये वाष्टाक्षरायदि। आल्लोवीरामयेषा सापि पीलिकमध्यमा ५८ नवकादशसहेकः परमो
ष्टयादि वपादाः। बहती विषमपदा सा सतितः सुसतितरुय ५९ पंक्तिरष्टाक्षराः पंचवत्वारो दशका वि
राट्। आदेशोऽष्टाक्षरा विद्यात्वापसर्गेषु नामस ६० युगमावष्टाक्षरौ पादावयुजौ द्वा दशाक्षरौ। स
सतो बहतीनामविपरीता विपर्यये ६१ आस्त्रारपंक्तिरादितः प्रस्त्रारपंक्तिरंततः। संस्त्रारपंक्तिर्म
ध्यतो विष्णारपंक्तिर्बाह्यतः ६२ २१ मन्येत्वा मातेराधांसि यस्तस्य आग्निं महीति वापितु मृतो नाग्ने
तवता सचोत्रनिदर्शनं ६३ चतुष्पत्वारिंशत्त्रिष्टुबक्षराणि चतुष्पदा। एकादशाक्षरैः पादैर्द्वौ चैष्टादश
क्षरौ ६४ प्रायस्योपनगत्येषा परस्यास्य तु सा त्रिष्टुष्टु वैराज जागतेः पादैर्यो वाचेत्यजिसारिणी ६५
मन्येत्वा यदियं विराट् मातेराधांसि सतो वेह नीयस्तथा। वावयस्त्रवा विपरीता आग्निं नस्य आस्त्रारपंक्तिः मद्दिवा वापयिती प्रस्त्रारपंक्तिः पितुः
तो न मैतुर्मास्त्रारपंक्तिः अत्रैतव प्रवो विष्णारपंक्तिः ६

मा.श.न.

३५

३५
राम

नवकोदशको वास्यादेकोनेकोपित्रिष्टुः। एकादशा करश्चापविराड्नाहनामसा ६६ पूर्वो
दशा करोपादाउत्तराष्टकरास्त्रयः। विराड्वाहनामेषात्रिष्टुष्टुत्तरेववा ६७ २२ त्रयश्चैकाद
शाकराएकश्चाष्टकरः परः। विराड्पाहनामेषात्रिष्टुष्टुकरसंयसा ६८ त्रयश्चैकादशाकराए
कश्चाष्टाकरः केचित् एषाज्यातिष्ठतीनामततो ज्योतिर्यतोष्टकः ६९ चत्वारोष्टाकराः याष्टाएकश्च
द्वादशाकरा। सामहाहृतीनामयवमध्यातुमध्यमे ७० सावित्रुसनोमिभुध्यवकीकन्यदामिने
द्रणानमोवाकेष्टहृतिश्चतास्रचोत्रनिदर्शनं ७१ पंचाशजगतीहूनाचत्वारोष्टादशाकरा। तदस्या
वकुलं वृत्तं महापंक्तिः षकष्टका ७२ अष्टकोसप्तकः षट्कोदशकोनवकश्चवामहासतोष्टद्वय
र्ध्वयूहयोरेतयोः सह ७३ संपातेत्वतिपादांतदेववान्सासविंशिकेअस्माकृष्टज्यादंसूर्यविषमिति

लवः ७४। अयः पञ्चोविंशसांवतास्रचोत्रनिदर्शनं ७५ २३। धावति कुंदसांवर्गाउत्तरौतुरुत्तरौ। प्रथ
मातिजगत्यासासाद्विपंचाशदकराः ७६ षट्पंचाशत्तुशक्करीषष्टिरेवातिशक्करीउत्तराष्टि
श्चतुःषष्टिस्ततोष्टाषष्टिरत्याष्टिः ७७ षट्सप्ततिस्वतिधृतिर्धृतिः पूर्वादिसप्ततिः सर्वादशत
योष्टताउत्तराष्टसुत्तरेषजो ७८ कृतिः प्रकृतिशकृतिर्विकृतिः संकृतिश्चयाषष्टीचातिर्कृति
र्नामसप्तम्युक्तितिरुच्यते ७९ अशीतिश्चतुरशीतिरष्टाशीतिर्दिनवतिः। वत्सवतिः शतं पूर्णमु
त्तमातुचतुःशतं ८०। २४। तमिदं प्रोक्तुमुषुमात्रिकडुकैषयासुचाः सखेवसहिशर्द्धश्चमध्यमोव
र्जउच्यते ८१। आस्तु कृतिस्त्रप्रकृतिर्ध्रुवं पर्वतितत्कया आकृतिर्यदितेमातमेषीविकृतिरुच्यते।
८२। संकृतिस्त्रनवैतत्रदेवोअग्निस्त्राकृतिः। सर्वमित्युक्तित्स्त्रवृत्तीयोवर्णयते ८३। २५। श्री. प्र. श. वा. श. म. लं।

मा.शा.

३६

ॐ एवं कृत्वा सममाणां छंदसामुपरिश्यते एकच्छन्नाधिका सैव निवृत्तनाधिका धुरिह ८४
 विराजस्य कूर्वाभ्यां विषये स्थिताः स्वराज एवं पूर्वस्य याः काश्चैवंगता सचः ८५ याः का
 श्विद्वत्पादासु गायत्री होतंगताः अक्षरेर्बहुभिस्तु गायत्र्युपधारयत् ८६ तारादिरासु
 रासु माह्वशिनी परमेष्ठी प्रतिष्ठाप्रत्नममृतं वृथाशुक्रं जीवंपयः ८७ तप्तमणी शोभो बुवायी प
 श्चोदकमुत्तमं देवतं छंदः सोमप्रवक्ष्यते तत उत्तरं ८८ अमर्गो यत्र तोषिद्वेत्तु देवतमाहवः सप्तानो छंद
 सामचो न पंक्तेः सा तु वा सवी ८९ २६ प्राजापत्या स्मृतिं छंदो विच्छंदा बाधुदेवताः द्विपस्यो रूषं से ब्राह्मी विरूप ३६
 दीप्तिता ९० एतेनैव क्रमेणोषं वर्णितो भक्तिरुच्यते श्वेतं वसारा मत्पिशं कृष्णमेव च ९१ नीलं च लो
 हितं चैव सुवर्णमिव सप्तमं अरुणं श्यामं गोरे च वज्रं न कलं तथा ९२ एभिर्वर्णै

३६
राम

प्रमाण ३३

तु वैराजं निवृत्त्यां वृष्ट्युत्तुरिह ब्रह्म सामर्थ्यं जुह्वं कपितं वर्णितः स्मृतं ९३ माघमाघ
 तिमाघमासं माचचतुरक्षरात् चतुरक्षरमुद्यतिं च छंदो सितानिह ९४ २७ हृषिकं सधी
 कामधी का सर्वमात्रा विराहमाह्वरादीनिमादीनां विराजानुचरते ९५ अरुणाण्येव सर्व
 त्रनिमित्तं बलवत्तरां विद्याद्विप्रतिपन्नानां पदवृत्ताक्षरेर्क्षरा २६ व्यूढे देकाक्षरी भावाद्याद
 एतेषु संपदिह्ये प्रवर्णाश्च संयोगीधवेया तदर्थैः सरैः २७ पराजयेन पादानां विराजो निस
 मीक्ष्य तु छंदसः संपदं तांतां यीयो मन्यत पादतः २८ प्रायोर्थो वृत्तमित्येते पादज्ञानस्य हेतवः
 विशेषं सति पाते तु पूर्वपूर्वपरं परं २९ अनुसृतं तु पादादौ नो वंजविद्यते पदवादा स वनुदा ननु
 दन्यत्तदिहोदितं ३० वैराज्यं पदसीत्येकमभिप्रेत्यैव त्वेनेति पूर्ववत्पाणि स वा हिमधुच्छंदस्य तावद्यो २८

वृष्टं अयोः

सर्वानुदात्रापादाष्टत्रयनेष्वअर्थेष्वुत्तुम्भद्वारेपठितशरासिशाचीपतेस्ततादधारेतस्यशासितस्वधावर्षवर्षमे-
विधानम् ३-

मा. शा.

३०

३७
राम

सोमशब्दपरिधाय्यतशब्दपरिधिधत्तुवेतुराणायसर्वतपन्मरुतउत्तरं २ प्रद्वलेति
चेतास्मिन्सूक्तेपादोस्त्रिपंचमः। सर्वानुदात्रः पक्ष्वादित्रयवतुदशः ३ पादोगायत्रवेराता
वष्टाकरदशाक्षरौ। एकादशिरादशिनौत्रैष्टुक्जागतौ ४ २२ वर्षिष्ठाणिष्ठयोरेषांलघू
योत्रममक्षरागुर्ववेतरयोर्ज्ञेयंरुद्रंरुद्रंरुद्रंसांप्राक् ५ एतेष्टुदोसिर्वतंतेसर्वाण्यन्येस्तोत्र
शः। एतादिकाराएवान्येसर्ववृत्ताकृताःसमाः ६ एकएकमहेतेषांषोपादोद्विपदोचतेतेनु
नेनैवप्रोच्येतेसकृपयस्यपादपदाग्रन्यअध्यासानेकपादितः। अध्यासानपि कोचिवाक् ३७
रकपदादमाः ८ आवांसुम्रीसिन्ध्यामुरौदेवाःसिषकुनः। पादाएकाधिकाःसतिष्ठ ३७
सांचवरकराव १० संयतिष्ठंरुद्रंसांपादाएकोत्कर्षणजागतात्तुषोक्तादशपर्यन्ताएक
नदशतकपसकाचिदसीतिवैयास्कः। वेमघग्रयसेकादशितुखतेविराट् आकुस्तेक ३- आष्टादशाक्षरः १

एकपदास्तपद
कोलः ३ अर्धमोअ
विद्वयकाउरौ
एवंपदअ ३०
यथापि

५४

अध्यासशक्योऽपि

एकादशैवष्टंसांसियेपाराःषोडशाक्षराः। सर्वत्रिकदुकीयासुनाकुलोष्टादशाक्षरः १२
अवर्महोविकर्षेणज्येष्ठादाशतयिष्वां। विकर्षेणतुपादैश्चसहिशर्धइतिस्मृता १३ अणि
ष्टाबहुपादातांमारवाजीपुरुतमं। अविकर्षेणसोमरीषेष्टादिफसीयसी १४ विगजोदि
पदाःकेचित्सर्वाआकुश्चतुष्यदाः। कृत्वापंचाक्षरात्यांसांमृथाक्षरपंचकयः १५ ३१ इतिशौनकीये
प्रातिशारथेसप्तदशमंपटलं। बार्हतेबृहतीसर्वःककुपूर्वसकाकुभः। एतौसतोबृहत्यंतौप्रा
थोरुवतोद्वौ १६ त्वमंगप्रयवोयकमाचिह्रदुगायिषे। बार्हताःकाकुभानाकुसंरुध्यवयमि
ति १७ अनुष्टुबृचगायत्राविषानुष्टुभस्मृतः। विराजोवागसंपन्नःपद्याक्षर्योसउक्तिः १८ आ
कृतिर्विपदेशानांप्रायआदितआदितः। गायत्र्यादिकुबार्हतेप्रायोगायत्रबार्हतः १९

[illegible][illegible][illegible]